

POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH

Biuletyn

DOKUMENTY ROBOCZE • EKSPERTYZY • KOMUNIKATY • OPINIE • LISTY.

SERIA Z • NR 76 - 2002 • LICZBA STRON 4 (s. 599-602) • © PISM • NR EGZ. PISM 3.20.

DOKUMENTY ROBOCZE

Opinia publiczna w Republice Czeskiej wobec integracji europejskiej

Rafał Morawiec

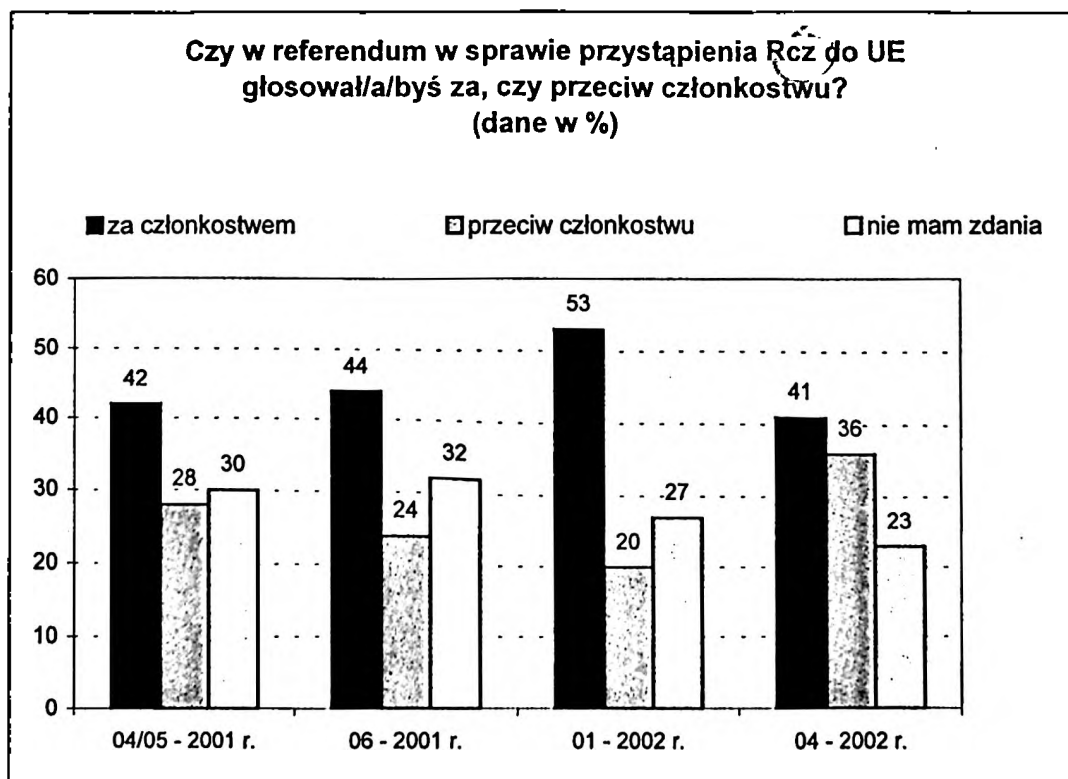
Poglądy czeskiego społeczeństwa na kwestie związane z integracją europejską są przedmiotem regularnych badań od 1996 r. W ciągu pięciu pierwszych lat, jakie upłynęły od rozpoczęcia badań, pozytywne opinie na temat Unii Europejskiej zdecydowanie przeważały nad negatywnymi. Po raz pierwszy trend ten został naruszony w 2002 r., kiedy doszło do poważnego spadku poparcia dla integracji, przy jednoczesnym znaczącym wzroście liczby osób zajmujących w tej kwestii negatywne stanowisko. Jednak pierwsze sygnały świadczące o zmianie nastawienia czeskiego społeczeństwa wobec UE wystąpiły już w 2001 r.

W latach 1997-2001 w społeczeństwie czeskim dominowało przekonanie, iż RCz powinna starać się o przyjęcie do Unii Europejskiej. W tym czasie taką opinię wyrażało od 54 % do 59 % badanych, co świadczy o bardzo dużej stabilności poglądów. Ciekawe jednak, że najwyższy i najniższy odsetek osób deklarujących przekonanie o potrzebie integracji z UE odnotowano w dość krótkim odstępie czasu, pomiędzy wrześniem 2000 r. (59%) a lipcem 2001 r. (54%). Może to wskazywać na fakt, iż we wspomnianym okresie miały miejsce wydarzenia, które w istotny sposób wpłynęły na obniżenie poziomu zaufania czeskiej opinii publicznej do UE. Pośrednio potwierdzają to dane, z których wynika, że podczas gdy jeszcze we wrześniu 2000 r. Unii Europejskiej ufało 62% obywateli RCz, to w lutym 2001 r. już tylko 56%, zaś we wrześniu tego samego roku 50%. Spadkowi zaufania towarzyszył także wzrost liczby osób przekonanych o złym stanie stosunków pomiędzy UE a Republiką Czeską. W kwietniu 2001 r. było ich 40%, to jest o 14 punktów procentowych więcej niż we wrześniu 2000 r.

Wiele wskazuje na to, że wpływ na taki stan rzeczy miały trudności na jakie strona czeska napotykała w negocjacjach z UE, między innymi w takich kwestiach jak: wolny

przepływ osób i kapitału, transport i ochrona środowiska naturalnego, a także ochrona przed nielegalną migracją. Z kolei sposób rozwiązywania problemów wynikających z epidemii BSE w krajach Unii, dyskusja wokół sprawy uruchomienia elektrowni atomowej w Temelinie, a zwłaszcza reakcja na atak terrorystyczny z 11 września 2001 r. pokazały czeskiej opinii publicznej, z jakimi zagrożeniami i wyzwaniem może wiązać się członkostwo ich kraju w UE. Pod wpływem wydarzeń 2001 r. obywatele Republiki Czeskiej zaczęli w coraz większym stopniu postrzegać Unię Europejską jako strukturę, w której oprócz wspólnych wartości i celów, występuje także wiele przeciwstawnych interesów, w związku z czym należy pogodzić się z koniecznością ciągłego zawierania kompromisów, nie zawsze korzystnych dla własnego kraju. Złożoność owego procesu przewartościowania poglądów na temat integracji europejskiej, przez jaki społeczeństwo czeskie przeszło w 2001 r. odzwierciedlają wyniki hipotetycznego referendum w sprawie członkostwa w UE, które bardzo często uważa się za najbardziej wiarygodny wskaźnik poparcia dla integracji.

I tutaj w porównaniu z rokiem 2000 doszło początkowo do spadku liczby osób deklarujących swoje poparcie dla wejścia RCz do UE – średnio o około 10%. Jednak już od przełomu kwietnia i maja 2001 r., kiedy to zaledwie 42% respondentów wyrażało poparcie dla członkostwa, zaczęto obserwować jego ponowny wzrost, który trwał aż do początków 2002 r. W tym czasie odsetek osób, które w referendum głosowałyby za przystąpieniem RCz do UE wzrosła o 11 punktów procentowych (w styczniu 2002 r. wynosiła 53%). Potem nastąpił jeszcze szybszy i głębszy spadek poparcia. Z badań przeprowadzonych w kwietniu 2002 r. przez agencję GfK Praha wynika, że za przystąpieniem RCz do UE głosowałyby wówczas tylko 41% ankietowanych. Zmiany w wielkości poparcia dla integracji z Unią Europejską zachodzące w okresie od kwietnia 2001 r. do kwietnia 2002 r. przedstawia poniższa tabela:

Źródło: GfK Praha

Z powyższych danych wynika, że w ciągu trzech miesięcy (od badania przeprowadzonego w styczniu 2002 r.) poziom poparcia dla członkostwa w UE spadł aż o 12 punktów procentowych – do poziomu z kwietnia poprzedniego roku. Tym, co jednak odróżnia dane z przełomu kwietnia i maja 2001 r. od wyników uzyskanych w kwietniu 2002 r. jest wyraźny wzrost liczby osób odrzucających członkostwo RCz w UE – z 28%

do 36%. Jednocześnie w kwietniu 2002 r. odnotowano najniższy od roku odsetek osób, które zadeklarowały, iż nie wezmą udziału w referendum na temat członkostwa, lub nie wiedziały, jakiej udzielić odpowiedzi (osoby te ujęto razem w kategorii *nie mam zdania*). Powstaje pytanie, co spowodowało tak gwałtowną zmianę w nastawieniu czeskiej opinii publicznej do Unii Europejskiej?

Wiele wskazuje na to, że tak szybki i głęboki spadek poparcia dla integracji europejskiej przy jednoczesnym wzroście liczby osób opowiadających się przeciwko przystąpieniu do UE był efektem burzliwej dyskusji wokół tzw. dekretów Benesza, które elementem były także roszczenia wysuwane pod adresem Republiki Czeskiej przez niektórych polityków austriackich i niemieckich. Część z nich wyrażała przy tym opinię, że zniesienie lub unieważnienie dekretów powinno być jednym z warunków uzyskania przez RCz członkostwa w UE.¹ Potwierdza to tezę, że stan stosunków czesko-austriackich i czesko-niemieckich ma istotny wpływ na sposób postrzegania przez społeczeństwo czeskie integracji europejskiej. Pod wieloma względami to stosunki z Niemcami mają kluczowe znaczenie dla RCz, z jednej strony dlatego, że są najbardziej obciążone doświadczeniami historii, z drugiej ze względu na wagę wzajemnych stosunków politycznych i poziom współpracy gospodarczej.

Z badań opinii publicznej wynika, że stosunek społeczeństwa czeskiego do RFN charakteryzuje niekonsekwencja, którą w dużym uproszczeniu można określić jako mieszaninę obaw i nadziei. Z jednej strony dwie trzecie czeskiego społeczeństwa obawia się niemieckiej dominacji w gospodarce własnego kraju, z drugiej strony taka sama jej część postrzega Niemcy jako państwo, z którym współpraca niesie ze sobą najwięcej korzyści gospodarczych. W podobny sposób Czesi postrzegają RFN jako partnera w sprawach politycznych. Jeśli weźmie się pod uwagę wszystkie kraje członkowskie UE, to właśnie w odniesieniu do Niemiec obywatele RCz najczęściej mają poczucie zagrożenia.

Innym czynnikiem, który miał wpływ na obniżenie poparcia czeskiego społeczeństwa dla integracji europejskiej był przebieg kampanii przed wyborami do izby niższej parlamentu, z 21–22 czerwca 2002 r., którą w dużym stopniu zdominowała dyskusja nad dekretami Benesza. W wyborach tych zwyciężyła Czeska Partia Socjaldemokratyczna (CSSD) na którą oddano 30,20% głosów. Dało to jej 70 miejsc w 150 osobowej izbie niższej parlamentu. Drugie miejsce zajęła Obywatelska Partia Demokratyczna (ODS) uzyskując 24,47% głosów i 58 mandatów. Komunistyczna Partia Czech i Moraw (KSČM) zdobyła 18,51 % głosów i 41 mandatów poselskich, zaś koalicja Unii Wolności (US) i Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej (KDU-ČSL) 14,27% i 31 mandatów.² Warto zaznaczyć, że wszystkie ugrupowania, które w wyniku tych wyborów znalazły się w parlamencie opowiadają się za przystąpieniem RCz do UE. Sytuację komplikuje jednak fakt, że co najmniej dwa z nich – ODS i KSČM - obwarowują swoje poparcie dla integracji wieloma zastrzeżeniami.

Postawa komunistów ma mniejsze znaczenie ze względu na fakt, iż pomimo relatywnie dużego poparcia, jakie KSČM uzyskała w wyborach 2002 r., jest mało prawdopodobne by uzyskali oni wpływ na politykę zagraniczną kraju. Wynika to nie tylko z faktu pozostawania w opozycji, lecz przede wszystkim jest następstwem tego, że pozostałe ugrupowania reprezentowane w parlamencie (a także prezydent Vaclav Havel) konsekwentnie odmawiają współdziałania z komunistami w jakiegokolwiek postaci. Jednocześnie elektorat KSČM i tak charakteryzuje się znikomym, wynoszącym ok. 10% poparciem dla integracji z UE, więc stanowisko tej partii w sprawach związanych z integracją europejską nie miało większego wpływu na postawę całego społeczeństwa.

O wiele większe znacznie będzie miała postawa ODS. Wynika to z faktu, iż jest to partia, która – pomimo porażki odniesionej w czerwcowych wyborach 2002 r. - cieszy się stabilnym poparciem około 1/4 elektoratu. Jednocześnie jeszcze w listopadzie 2001 r. ponad 64% sympatyków ODS opowiadało się za przystąpieniem RCz do UE, co

¹ Na ten temat zob. K. Balon (red.), K. Chudy, J. Dołęga, P. Kosiński, M. Krzysztofowicz, R. Morawiec, R. Tarnogórski, *Dekrety Benesza*. [w:] Biuletyn PISM, nr 52-2002.

² W wyborach z 21–22 czerwca 2002 r. wzięło udział 58% uprawnionych do głosowania.

stanowiło znaczący odsetek osób popierających integrację. Wyższy odsetek zwolenników członkostwa w Unii Europejskiej miała tylko koalicja US i KDÚ-ČSL – w tym samym czasie wśród jej zwolenników było ich 76,5%. Ugrupowanie to jednak cieszy się znacznie mniejszym poparciem niż ODS, co w istotny sposób ogranicza jego wpływ na postawę społeczeństwa w sprawach Unii Europejskiej. Z kolei wśród sympatyków ČSSD integrację z UE popierało ostatnio tylko 47,3%. Jest to o tyle zaskakujące, że partia ta od dłuższego czasu konsekwentnie opowiada się za jak najszybszym przystąpieniem RCz do Unii Europejskiej.

W tej sytuacji, eurosceptyczna retoryka stosowana przez ODS w toku kampanii wyborczej, w powiązaniu z wyolbrzymianiem zagrożeń wynikających z kwestionowania w niektórych krajach zgodności dekretów Benesza ze standardami UE, musiały przyczynić się do spadku społecznego poparcia dla członkostwa w UE. Warto przypomnieć, że przywódca ODS Vaclav Klaus uzależnia swoje poparcie dla integracji od złożenia przez Komisję Europejską deklaracji, że po wejściu do UE dekrety Benesza będą mogły pozostać elementem czeskiego porządku prawnego. W opinii czeskich analityków utrzymanie przez ODS takiego stanowiska w toku kampanii przed planowanym na 2003 r. referendum w sprawie przystąpienia RCz do UE może sprawić, iż zakończy się ono porażką zwolenników integracji.

Innym poważnym zagrożeniem dla członkostwa RCz w UE jest niski poziom zainteresowania czeskiego społeczeństwa sprawami integracji europejskiej. Wprawdzie w październiku 2001 r. ogółem 77% obywateli RCz deklarowało, że interesuje się Unią Europejską, lecz w rzeczywistości chodziło tu raczej o ogólne zainteresowanie problematyką międzynarodową, w której integracja europejska jest tylko jednym z elementów. Zaledwie 18% przejawiało głębsze zainteresowanie funkcjonowaniem i rozszerzeniem Unii Europejskiej, co stawia RCz na jednym z ostatnich miejsc spośród wszystkich krajów kandydujących do UE. Dla porównania warto przytoczyć fakt, iż w tym samym czasie odsetek osób deklarujących głębsze zainteresowanie tymi zagadnieniami wynosił na Słowacji 23%, na Węgrzech 34%, zaś w Polsce 35% (najwyższy był w Turcji – 42%, najniższy w Estonii – 14%).

Niewielka uwaga, jaką czeskie społeczeństwo poświęca Unii Europejskiej znajduje potwierdzenie także w danych dotyczących jego wiedzy na ten temat. Jak wynika z badań przeprowadzonych w listopadzie 2001 r., tylko 29% respondentów zadeklarowało, iż jest dobrze poinformowanych w sprawach dotyczących UE. Przeciwnego zdania było 59% badanych, zaś 10% nie miało w tej kwestii zdania. Pod tym względem sytuacja Republiki Czeskiej kształtowała się nieco lepiej niż w przypadku zainteresowania sprawami integracji europejskiej, dzięki czemu w raporcie Eurobarometru z marca 2002 r. wśród 12 krajów kandydujących zajęła ona 7 miejsce (dla porównania Polacy zajęli w tych badaniach szóste miejsce, Słowacy trzecie, natomiast Węgrzy dziesiąte). Nie sposób nie zauważyć, że liczba osób deklarujących posiadanie dostatecznego zasobu informacji na temat Unii Europejskiej o ponad 11 punktów procentowych przewyższała liczbę osób wykazujących głębsze zainteresowanie jej funkcjonowaniem i procesem rozszerzania. Na podstawie dostępnych danych trudno jednak wskazać przyczyny tego stanu rzeczy.

Źródła: GfK Praha; STEM; CVVM; Candidate Country Eurobarometer 2001; „Mezinárodní politika“ „Integrace“; „Lidové noviny“; „Právo“.